

УДК 821.133.1 (44)

DOI <https://doi.org/10.32782/2412-933X/2026-XXVI-13>

ДВА КРИЛА ДИТИНСТВА-ЯК-РАДОСТІ: ОБРАЗИ БАТЬКА І МАТЕРІ У РОМАНАХ М. ПАНЬОЛЯ

Кушнір Ірина

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри світової літератури
Львівський національний університет імені І. Франка
ORCID ID: 0000-0001-5812-2543

Мета статті – докладний аналіз саме із літературознавчої позиції феномену дитинства-як-радості на прикладі двох романів («Слава мого батька» і «Замок моєї матері») із циклу «Спогади дитинства» М. Паньоля, що становить актуальність нашого дослідження. Основою цих автобіографічних романів стали спогади Марселя Паньоля про власне дитинство. Письменник відтворив атмосферу радості, щирості та безтурботності під крилом батьків: Жозефа Паньоля і Огюстину Паньоль. У дослідженні вивчені роль батька і матері у формуванні дитинства персонажа Марселя. Встановлено, що образи батька і матері є центральними і стають важливим конструктом парадигми щасливого дитинства у концепції М. Паньоля. Формування позитивного батьківського архетипу підсилено чоловічими персонажами у долі Марселя: дядько Жюль, дід, дядько Анрі. Домінуючими рисами визначені чесність, порядність, щирість, працелюбність, любов до природи та почуття гумору. Відзначено багатогранність цього образу: батько як чоловік, батько як професіонал, батько як громадянин, батько як зразковий сім'янин. Матір Огюстина стає втіленням материнської любові та відданості родині. Фоном радісного дитинства виступає школа та будиночок Бастід-Нев як головні топоси дитинства. Констатовано, що романи циклу «Спогади дитинства» є зразком творів про дитинство-як-радість, пропагуючи сімейні цінності, родинність, любов. Паралельно розкриті проблеми дружби, навчання у поєднанні з практичними навичками, радості життя. Визначаємо романи «Слава мого батька» і «Замок моєї матері» М. Паньоля як приклади автобіографічного педагогічного роману. Дві головні постаті у житті дитини – Батько і Матір – окреслюємо як полюси дитинства у формуванні феномену дитинства-як-радості.

Ключові слова: автобіографічний роман, педагогічний роман, образ батька, образ матері, феномен «дитинство-як-радість».

Kushnir Iryna

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of World Literature
Ivan Franko Lviv National University

TWO WINGS OF CHILDHOOD-AS-JOY: IMAGES OF FATHER AND MOTHER IN THE NOVELS BY M. PAGNOL

The study aims to provide a detailed analysis, specifically from a literary perspective, of the phenomenon of 'childhood-as-joy', on the example of two novels (namely «My Father's Glory» and «My Mother's Castle») from the series «Childhood Memories» by M. Pagnol. These autobiographical novels are based on Marcel Pagnol's memories of his own childhood. The writer recreated the atmosphere of joy, sincerity and carefreeness under the wing of his parents: Joseph Pagnol and Augustine

Pagnol. The study examines the role of the father and mother in shaping the childhood of Marcel's character. The images of the father and the mother as a centrals and as an important construct of the paradigm of a happy childhood in M. Pagnol's concept have been underlined. It was stated that the formation of a positive parental archetype was reinforced by male characters in Marcel's life: Uncle Jules, Grandfather, Uncle Henri. The dominant traits of Father archetype such as honesty, decency, sincerity, diligence, love of nature and a sense of humour have been established. The multifaceted nature of this image has been noted: the father as a man, the father as a professional, the father as a citizen, the father as an exemplary family man. Augustine as a Mother archetype becomes the embodiment of maternal love and devotion to the family. The backdrop to a joyful childhood is the school and the Bastide-Neuf house as the main topoi of childhood. It has been stated that the novels of the «Childhood Memories» cycle are examples of works about childhood as joy, promoting family values, kinship, and love. The problems of friendship, learning combined with practical skills and the joys of life have been explored. M. Pagnol's novels «My Father's Glory» and «My Mother's Castle» as examples of autobiographical pedagogical novels have been stated. Two main figures in a child's life – Father and Mother – as the poles of childhood in the formation of the phenomenon of childhood-as-joy have been defined.

Key words: autobiographical novel, pedagogical novel, image of the father, image of the mother, phenomenon of 'childhood as joy'.

Вступ. Вважаємо, що у романах циклу «Спогади дитинства» відомий французький письменник М. Паньоль звертається до дитинства як найкращого періоду життя; його спогади про цей час власного життя мають на меті відтворити атмосферу радості, щирості та безтурботності під крилом батьків: Жозефа Паньоля і Огюстину Паньоля. Письменник доводить, що у його пам'яті збереглися не тільки факти, події, а й позитивні емоції, що перетворюють дитинство на безперечну цінність у дорослому віці. М. Паньоль демонструє важливість щасливого дитинства, гармонійності у родині, позитивного прикладу батька та матері задля формування цілісної особистості. Особливе місце займає надважливий топос дитинства – Прованс, що запам'ятався письменнику як ідеальний приклад взаємодії людини та природи. Тому М. Паньоль не поспішав дорослішати, бо це стало для нього болісним відкриттям брехні, болю, смерті, тобто, недосконалості дорослого світу на відміну від дитинства.

Методика дослідження. До дослідження романів циклу «Спогади дитинства» звертаються педагоги і літературознавці для трактування особливостей педагогічних прийомів і засобів виховання гармонійної особистості дитини, оскільки на прикладі головного персонажа маємо «послідовний розвиток особистості головного персонажа протягом його дитинства у різних контекстах його діяльності, життя, спілкування» [1, с. 74]. Феномен дитинства вивчають не тільки педагоги (К. Ушинський, С. Русова, В. Сухомлинський, М. Князан, І. Панченко, Т. Весна та ін.) та літературознавці (А. Богуш, Р. Кохан, Л. Мацевко-Бекерська, Т. Качак та ін.), а й у сфері державної політики охорони дитинства (Л. Кривачук, Е. Костишин). Більш докладно вивчені лексико-стилістичні особливості романів М. Паньоля та його гумор, що є складовою національного образу провансальця [2]. Оскільки не маємо докладного аналізу саме із літературознавчої позиції феномену дитинства-як-радості на прикладі циклу романів «Спогади дитинства» М. Паньоля, то це визначає **актуальність** нашого дослідження.

Романи «Слава мого батька» і «Замок моєї матері» є складовими частинами «Спогадів дитинства», циклу з чотирьох автобіографічних романів Марселя Паньоля («Слава мого батька», «Замок моєї матері», «Час таємниць» і «Час кохання»). Оскільки там найкраще розкривається проблема дитинства-як-радості завдяки майстерним образам батька і матері, вони стали об'єктами нашого дослідження. **Завданнями** бачимо вивчити автобіографічну основу романів, особливості творення образів батьків, вказати їхню функцію

для формування концепту дитинства-як-радості головного персонажа Марселя та дитини загалом, визначити атрибути щасливого дитинства. Звідси **мета** – дослідити роль батька і матері у формуванні дитинства.

Результати та дискусії. Цикл «Спогади дитинства» є прикладом автобіографічного роману, оскільки прослідковуємо відтворення відомих фактів біографії Марселя Паньоля: він народився 28 лютого 1895 року в місті Обань біля Марселя в сім'ї шкільного вчителя Жозефа Паньоля і швачки Огюстїни Лансо. Пізніше, із двома молодшими братами й сестрою вся родина переїхала до Марселя. У 1910 році помирає його мати, і в 1912 році батько знову одружується. Наступного року М. Паньоль вступає до університету Екс-ан-Прованса і починає літературну діяльність. Його автобіографічні романи та есе, написані 1955–1974 роках («Спогади дитинства» та ін.) розповідають про час щасливого дитинства у Провансі. Як наголошує М. Паньоль: *«Mes souvenirs d'Aubagne sont peu nombreux, parce que je n'y vécus que trois ans. D'Aubagne nous passâmes à Saint-Loup, dans la banlieue de Marseille»* [4, с. 27].

Можна розглядати перший роман «Слава мого батька» із циклу «Спогади дитинства» як вияв пошани до батьків, бо вони – головні у житті Марселя-персонажа: *«Ils étaient mon père et ma mère, de toute éternité, et pour toujours. L'âge de mon père, c'était vingt-cinq ans de plus que moi, et ça n'a jamais changé. L'âge d'Augustine, c'était le mien, parce que ma mère, c'était moi, et je pensais, dans mon enfance, que nous étions nés le même jour»* [4, с. 22].

Упродовж роману «Слава мого батька» прочитуємо захоплення і гордість хлопчика Марселя за батька, що є зразком для нього у житті. Зокрема його призначення вчителем у найбільшу комунальну школу Шарто у Марселі стала причиною для гордості: *«le concierge avait dit devant moi, à mon père charmé, que les douze instituteurs des Chartreux étaient «l'élite des maîtres», et qu'au bout de quatre ou cinq ans de service, ceux qui le désiraient étaient immédiatement nommés directeurs, et souvent à Marseille même»* [4, с. 34–35]. Світоглядна позиція батька Жозефа Паньоля окреслена як вчителя-просвітника, що покладав великі надії на систему французької освіти: *«Comme les prêtres, disait mon père, nous travaillons pour la vie future: mais nous, c'est pour celle des autres»* [4, с. 20]. Жозеф Паньоль дуже серйозно сприймав вчителювання: як вклад у розвиток майбутнього шляхом освіти молоді. Батько відзначався прогресивними на той час поглядами: *«Mais ce qu'ils haïssaient le plus farouchement, c'étaient les liqueurs dites «digestives», les bénédictines et les chartreuses, «avec privilège du Roy», qui réunissaient, dans une trinité atroce, l'Église, l'Alcool et la Royauté»* [4, с. 20]. Дід-муляр надзвичайно високо цінував освічених людей, звідси його намагання дати освіту синові Жозефу: *«C'est pourquoi, pendant trois années, ils dévoraient la science comme une nourriture précieuse dont leurs aïeux avaient été privés»* [4, с. 13–14]. Символ прес-пап'є функціонує як втілення солідності освіти, від браку якої страждав дід Андре: Жозеф став першим у родині із освітою та ще й отримав посаду вчителя: *«J'ai sur ma table de travail un précieux presse-papiers. <...> Il se «saigna» donc «aux quatre veines», pour établir ses six enfants dans l'enseignement, et c'est ainsi que mon père, à vingt ans, sortit de l'École normale d'Aix-en-Provence, et devint instituteur public»* [4, с. 14]. Далі у вчительській кар'єрі батька блискучий стрибок до посади вчителя найбільшої комунальної школи Шартро у Марселі, це теж причина ним гордитися для сина. Це період розквіту Жозефа Паньоля як професіонала, батька, чоловіка, на думку Марселя: *«Joseph était devenu magnifique. Il avait un costume neuf bleu marine, digne de l'école des Chartreux: ses lunettes, jadis cerclées de fer, brillaient maintenant dans une monture d'or, et leurs verres s'étaient arrondis: enfin, il portait une cravate d'artiste, une ganse noire aux deux bouts pendants»* [4, с. 35].

Гарні спогади Марселя про дядька Анрі, брата матері, веселуна і рояліста, що ніби перебував у постійному змаганні із батьком Жозефом: *«C'est que mon oncle Henri, le frère de*

ma mère, me lance en l'air, et me rattrape au vol. <...> Mon oncle Henri avait trente ans, une jolie barbe brune, et il était mécanicien de machines à vapeur» [4, с. 27]. Не менш важливі для формування батьківського архетипу і спогади письменника про діда з материнської лінії: *«Il s'appelait Guillaume Lansot. Normand de pure race, il était venu à Marseille en faisant son tour de France. <...> On l'envoya un jour à Rio de Janeiro. <...> Alors tout seul, je pense à mon grand-père de vingt-quatre ans, qui mourut sans lunettes, avec toutes ses dents, sous une épaisse chevelure dorée, et je m'étonne d'être le si vieux petit-fils d'un grand jeune homme de Coutances» [4, с. 28].* Дядько Жюль стає втіленням національного типу колоритного провансальця: *«Je l'imitais, pour faire rire mon frère Paul. Nous pensions en effet que l'accent provençal était le seul accent français véritable, puisque c'était celui de notre père, examinateur au certificat d'études, et que les r de l'oncle Jules n'étaient que le signe extérieur d'une infirmité cachée» [4, с. 44].* Як зазначає О. Кудінова: «Однією з яскравих рис провансальської ментальності є доброзичливо-іронічне ставлення до життєвих подій, з допомогою якого провансальська культура очищується, відмежовується від фанатизму, ілюзій та одноплановості» [3]. Саме цю ознаку втілює образ дядька Жюля. Розчарування Марсель зазнає від того, то Жюль не хазяїн парку, а «самозванець», та усвідомлює, що дорослі на відміну від дітей часто брешуть у власних цілях: *«De plus, je découvris ce jour-là que les grandes personnes savaient mentir aussi bien que moi, et il me sembla que je n'étais plus en sécurité parmi elles» [4, с. 47].* Надалі, коли Марсель не каже правду батькові, то завжди посилається на зразок – дядька Жюля.

Крім Обані, топосом щасливого дитинства стає село Сен-Лу в околиці міста Марселя, де персонаж Марсель спостерігав забиття худоби на бійні, захоплюючись майстерністю м'ясника: *«je grimpais sur une chaise, devant la fenêtre de la salle à manger, et je regardais l'assassinat des bœufs et des porcs avec le plus vif intérêt. Je crois que l'homme est naturellement cruel: les enfants et les sauvages en font la preuve chaque jour. Lorsque le malheureux bœuf recevait le coup de merlin entre ses cornes, et tombait sur les genoux, j'admirais simplement la force du boucher, et la victoire de l'homme sur la bête» [4, с. 30].* Серед топосів щасливого дитинства – парк, де маленький Марсель підступно кидає камінці у качок на озері, бо, як і всі хлопчики, любить бешкетувати: *«Ma principale occupation était de lancer du pain aux canards. <...> Lorsque ma tante ne me regardait pas, tout en leur disant, d'une voix suave, je leur lançais aussi des pierres, avec l'intention d'en tuer un» [4, с. 38–39].* Період життя у передмісті Марселя став найкращим спогадом дитинства і теплих стосунків із братом Полем та сестричкою: *«Deux années passèrent: je triomphai de la règle de trois, j'appris – avec une joie inépuisable – l'existence du lac Titicaca, puis Louis X le Hutin, hibou-chou-genou et ces règles désolantes, qui gouvernent les participes passés» [4, с. 48].*

Батько – теж любитель пригод, як і Марсель: *«Sur quoi mon père, pour exprimer sa confiance, poussa un joyeux hennissement, lança deux petites ruades et partit au galop vers l'aventure» [4, с. 61].* Спостерігаємо зацікавленість і задіяність в улюблену справу батька і сина, що сприяє доброму контакту між ними: *«Chaque soir, à six heures, je sortais de l'école avec lui; nous rentrions à la maison en parlant de nos travaux et nous achetions en chemin de petites choses oubliées: de la colle de menuisier, des vis, un pot de peinture, une râpe à bois. Nous nous arrêtions souvent chez le brocanteur, devenu notre ami. Là, j'entrais en pleine féerie, car j'avais maintenant la permission de fouiller partout» [4, с. 68].* Важливо зазначити, що матір визнає авторитет батька у родині і не сперечається чи не забороняє його «хоббі» купувати старі речі, навіть якщо його не розуміє: *«C'est pourquoi ma mère, au seul mot de «brocanteur», avait hoché la tête plusieurs fois, avec un petit air d'inquiétude. Mais elle ne formula pas sa pensée» [4, с. 58].* Марсель визначає дивацтва дорослих, як-от хустинка для носа: *«Assurément, j'avais un mouchoir: il était tout propre, dans ma poche, depuis huit jours. Pour moi, qui savais extraire de*

mon nez, avec l'ongle de mon index, les matériaux sifflants qui gênaient ma respiration, l'usage du mouchoir me semblait être une superstition parentale» [4, с. 58–59].

Найкращим спогадом Марселя став похід із міста у село на канікули в урочистому одязі: *«Mon père portait un veston à martingale, avec deux grandes poches plaquées, et une casquette bleu marine, tandis que ma mère était jeune et belle dans une robe blanche à petites fleurs rouges, qu'elle avait merveilleusement réussie»* [5, с. 74]. Оскільки прохід через територію декількох маєтків був зачинений, і родина змушена робити обхід, батько розповідав дітям про «благо» прямих доріг: *«J'adorais ces conférences politico-sociales de mon père, que j'interprétais à ma façon, tout au moins pendant les vacances, car il eût fait en trois semaines le bonheur de l'humanité»* [5, с. 79].

Топосом дитинства у літній період стає будинок, який винаймають батько із дядьком Жюлем для їхніх родин: *«Alors commencèrent les plus beaux jours de ma vie. La maison s'appelait la Bastide-Neuve, mais elle était neuve depuis bien longtemps. C'était une ancienne ferme en ruine»* [5, с. 99]. Батько перетворює час канікул на пізнання корисних речей: він зацікавлює своїх дітей життям комах: *«père, soucieux de l'avancement de nos études, nous conseilla de renoncer aux jeux inutiles: il nous recommanda l'observation minutieuse des mœurs des insectes, et de commencer par celles des fourmis car il voyait en elles le modèle du bon citoyen»* [5, с. 104]. Персонажі з прочитаних книг про індіанців та білих завойовників оживають, і на їхньому прикладі діти пізнають оточуючу природу, асоціюючи себе із першовідкривачами. Паралельно Марсель відкриває для себе нові слова у французькій мові: *«Mon père et mon oncle encourageaient cette manie, qui leur paraissait de bon augure: si bien qu'un jour, et sans que ce mot se trouvât dans une conversation (il en eût été le premier surpris), ils me donnèrent anticonstitutionnellement en me révélant que c'était le mot le plus long de la langue française»* [5, с. 115].

Важливим виховним моментом стає тлумачення притчі про виноград, коли батько приносить найкращу гілку для матері, і вона, передаючи її синові та дочці, що у свою чергу повертають її батькові: так виноград стає символом родинності у трактуванні дядька Жюля. На запитання дядька чому виноград зробив символічне коло, Марсель дає відповідь учня із світської школи: причина – отруєння сульфатами. На місці персонажа притчі Марсель приніс би виноград матері, що свідчить про його любов до неї, хоча із гумористичним уточненням, що сам по дорозі з'їсть половину. Практичне застосування притчі має гумористичне продовження за вечерею, коли дядько сам з'їдає печінку кролика, бо «дехто» (Марсель – *I. K.*) передав би її іншому як отруєну.

Одним із центральних епізодів роману «Замок моєї матері» стає полювання. Для Марселя важливо гордитися батьком і він сприяє тому, щоб батько зумів якнайкраще себе показати, хоча ніколи не полював (*«Mon père, enfant des villes, et prisonnier des écoles, n'avait jamais tué ni poil ni plume»* [5, с. 126]), коли дядько Жюль як мисливець з досвідом розповідає про кабанів, педагог у особі батька використовує ситуацію для навчально-пізнавального моменту про небезпеку від кабанів (*«Au contraire ! dit mon père (qui voyait une valeur éducative dans toutes les catastrophes). Il est bon qu'ils sachent que le sanglier est un animal dangereux; si par miracle vous en voyez un, grimpez immédiatement à l'arbre le plus proche»* [5, с. 132]). Батько поводить себе дуже свідомо, приховуючи придбану зброю від синів. Безперечно, така недовіра обурює Марселя, що відповідно до свого віку не усвідомлює небезпечність зброї. Його хвилювання за батька, за те, щоб він виявився кращим у стрільбі з рушниці та став справжнім мисливцем бачимо у розмові з матір'ю: *«Elle avait confiance. Elle était sûre de son Joseph. Mais moi, j'étais dévoré d'inquiétude, comme le seraient les enfants de notre vénéré président de la République, s'il leur confiait son intention de s'engager dans le Tour de France cycliste»* [5, с. 142–143]. Гордість переполює Марселя,

коли батько потрапив у тренувальну ціль: *«Mon père visa. Je tremblais qu'il ne manquât la porte: c'eût été l'humiliation définitive <...> Le coup avait frappé le milieu de la porte. Je ressentis une fierté triomphale»* [5, с. 149]. Гіркота викриття обману дорослих, що не взяли Марселя на полювання, а особливо «зрада» батька болісно вразили сина: *«Et mon père, qui n'avait rien dit ! Mon père, qui était le complice muet d'un complot dirigé contre son petit garçon... Et maman, ma chère maman, qui avait pensé à la consolante crème fouettée»* [5, с. 165]. Успішний постріл батька настільки радує Марселя, що він забуває свою образу на нього: *«À voix basse, je criai de joie... Les deux chasseurs, après quelques recherches, ramassèrent les victimes, qui étaient à cinquante mètres l'une de l'autre, et les brandirent à bout de bras. Mon père criait: «Bravo!»* [5, с. 175], так само щиро засмучується, коли батько не встигає перезарядити рушницю, щоб поцілити наступну здобич. Хлопчик готовий на все здаля підтримання слави батька, його «перемоги» над дядьком Жюлем. Коли мисливці шукають здобич у траві, Марсель радісно піднімає її вгору, символічно роблячи внесок у славу батька: *«Alors, je bondis sur la pointe d'un cap de roches, je criai de toutes mes forces: «Il les a tuées ! Toutes les deux ! Il les a tuées!» Et dans mes petits poings sanglants d'où pendaient quatre ailes dorées, je haussais vers le ciel la gloire de mon père en face du soleil couchant»* [5, с. 189]; Батько визнає, що без Марселя він би не повернувся з славою мисливця. Честь нести рушницю батька син заслужив: *«Mon père me regarda avec tendresse, et caressa mes cheveux; puis il déchargea son fusil, et me le tendit: «Prends ça», me dit-il. C'était une grande récompense, et je pris avec respect l'arme triomphal»* [5, с. 201]. Мама теж гордиться своїм чоловіком та лікує рани Марселя. Епізод полювання завершується тріумфальним виходом у село з батьком: *«Il accrocha les deux oiseaux à sa ceinture, puis il prit son fusil et le mit à la bretelle. Nous partîmes fort gaiement. Je portais les trois musettes vides, et il marchait devant moi. J'étais tout heureux d'être avec lui, et grandement fier de son exploit»* [5, с. 206].

Спогад про славу батька – це фотографія для діда, щоб показати як Марсель виріс – вияв удаваної скромності, а насправді підстава для гордості Жозефом: *«Oui, il était tout fier de son exploit; oui, il enverrait une épreuve à son père, et il montrerait l'autre à toute l'école. J'avais surpris mon cher surhomme en flagrant délit d'humanité: je sentis que je l'en aimais davantage»* [5, с. 216].

Наглядач Бузіг із вдячності до свого колишнього вчителя Жозефа Паньоля дає йому ключ, щоб скоротити шлях до будинку. Розуміючи, що він чинить неправильно, батько добровільно бере на себе обов'язок слідкувати за проблемами із каналом. Він страждає, бо у цій ситуації не може показувати правильний приклад синам. Жозеф змушений поступитися своїми принципами задля блага дружини і дітей. Позитивний приклад батька формує у Марселя готовність допомагати і підтримувати маму. Тому він завжди бере важчі пакунки, тільки щоб вони не дісталися їй, бо ж їй буде важко: *«Maman, nous sommes trois hommes, dit Paul. Toi, tu ne porteras rien»* [5, с. 79].

Якщо у першій частині «Спогадів дитинства» домінуючим є образ батька, то другий роман «Замок моєї матері» присвячений світлому образу матері, яку М. Паньоль втратив у дитячому віці. Вона переймається, щоб синова голова не боліла від навчання, переодягає і лікує після прогулянок під дощем: *«Ma chère maman était effrayée de me voir penché si longtemps sur mes devoirs, et la séance du jeudi matin lui paraissait une invention barbare: elle me soignait comme un convalescent, et préparait pour moi des nourritures délicieuses»* [4, с. 7]. Образ матері сповнений любов'ю і захопленням сина: *«Ma mère me caressa doucement la tête, et baisa mes joues mouillées»* [5, с. 160]. Перше враження про Огюстину складається у читача у епізоді, коли вона залишила сина на останній парті у класі Жозефа Паньоля, що вчив читати старших дітей, і фразу про те, що мама покарала нечемного сина видається хлопчину абсолютно неправильно, бо Огюстина є втіленням ідеальної матері, що не карає своїх дітей: *«Un beau matin, ma mère me*

déposa à ma place, et sortit sans mot dire, pendant qu'il écrivait magnifiquement sur le tableau: «La maman a puni son petit garçon qui n'était pas sage». Tandis qu'il arrondissait un admirable point final, je criai: «Non ! Ce n'est pas vrai!» Mon père se retourna soudain, me regarda stupéfait, et s'écria: «Qu'est-ce que tu dis? – Maman ne m'a pas puni ! Tu n'as pas bien écrit! « Il s'avança vers moi: «Qui t'a dit qu'on t'avait puni? – C'est écrit». La surprise lui coupa la parole un moment. «Voyons, voyons, dit-il enfin, est-ce que tu sais lire? – Oui. – Voyons, voyons...» répétait-il» [5, с. 31]. Так батьки дізналися, що син навчився читати. Це відкриття переповнило гордістю батька: «Je crois qu'il eut ce jour-là la plus grande joie, la plus grande fierté de sa vie» [4, с. 32]. Роман наповнений гумором і комічними ситуаціями. Зокрема, мати переживає, чи вміння читати у ранньому віці не спричинить болі голови у сина: «Ma mère ne fut pas convaincue, et de temps à autre elle posait sa main sur mon front et me demandait: Tu n'as pas mal à la tête ?»» [4, с. 32]. Матір, яку він називатиме тільки по імені – Огюстина, до кінця життя залишилася у пам'яті Марселя Паньоля вічно молодою двадцятивосьмилітньою недосвідченою дівчиною, що померла занадто рано: «Elle était toujours pâle et frêle, mais heureuse, entre son Joseph, ses deux garçons, et sa machine à coudre toute neuve» [4, с. 35]. Мати асоціюється у сина із її швейною машинкою: «Cette prodigieuse invention moderne me permettait de l'aider dans ses travaux» [4, с. 35]. Її наївність і недосвідченість у комічно-ніжному забарвленні показана у епізоді, коли вона не знає, як має народитися її перша дитина: «elle déclara en sanglotant que son bébé ne naîtrait jamais, parce qu'elle «sentait bien qu'elle ne savait pas le faire» » [4, с. 35].

Незважаючи на те, що Марсель любить Прованс і чекає вихідних, він час від часу жертвує походом до будинку, зважаючи на втому матері: «C'est à cause de sa pâleur et de ses yeux cernés qu'il m'est arrivé bien souvent de renoncer au beau dimanche des garrigues. Je me plaignais d'un point de côté, ou d'un horrible mal à la tête» [5, с. 133]. Марсель хитрістю допомагає матері з валізами: « Le tout pesait fort lourd, et je décidai d'intervenir. Je glissai dans mes poches la moitié des fourchettes, je mis les cuillers dans le sac de Paul et six assiettes dans mes musettes» [5, с. 115]. Історія любові до матері переривається її передчасною смертю, вона назавжди залишається для синів молодою Огюстиною: «Cinq ans plus tard, je marchais derrière une voiture noire, dont les roues étaient si hautes que je voyais les sabots des chevaux.<...> On emportait notre mère pour toujours. De cette terrible journée, je n'ai pas d'autre souvenir, comme si mes quinze ans avaient refusé d'admettre la force d'un chagrin qui pouvait me tuer» [5, с. 115]; «dans les bras d'un églantier, sous des grappes de roses blanches et de l'autre côté du temps, il y avait depuis des années une très jeune femme brune qui serrait toujours sur son cœur fragile les roses rouges du colonel. Blême, tremblante, et pour jamais inconsolable, elle ne savait pas qu'elle était chez son fils» [5, с. 218]. Прощальний лист до батьків перед втечею у ліс сповнений любові та помилок орфографії, що транслює гумор М. Паньоля: «Mon cher Papa, Ma chère Maman, Mes chers Parents, Surtout ne vous faites pas de mauvais sang. Ça ne sert à rien. Maintenant, j'ai trouvé ma vocation, c'est: hermitte. <...>Moi, mon bonheur, c'est l'Avanture. <...> Occupe-toi de la santé de maman. Je penserai à elle tous les soirs. Au contraire, tu peux être fier, parce que pour se faire hermitte, il faut du Courage, et moi j'en ai. <...> Embrassez-le bien fort pour son Frère Aîné. Je vous embrasse tendrement, et surtout ma chère maman» [5, с. 75].

Висновки. Підсумуємо, що образи батька і матері є центральними і важливим конструктом парадигми щасливого дитинства у концепції М. Паньоля. Жозеф Паньоля – зразок для сина, що ним гордиться; він зображений як хороший педагог (оскільки вчитель за фахом) та люблячий батько. Домінуючими рисами визначені чесність, порядність, щирість, працелюбність, любов до природи та почуття гумору. Відзначимо багатогранність цього образу: батько як чоловік, батько як професіонал, батько як громадянин, батько як зразковий

сім'янин. Образ батька важливий для відтворення цінностей, закладених з дитинства, що формуватимуть надалі особистість Паньоля-письменника. Фоном радісного дитинства виступає школа та будиночок Бастід-Нев як головні топоси дитинства.

Мати Марселя Огюстина зображена як ніжна, любляча і турботлива жінка, яка всією душею віддана своїй сім'ї. Вона є втіленням материнської любові та відданості. Її образ сповнений тепла, доброти та розуміння. Мати завжди готова підтримати Марселя у його починаннях, допомогти порадою та настановою. Образ матері у романі «Замок моєї матері» є уособленням найкращих якостей жінки-матері. Він символізує любов, турботу, підтримку та силу духу. Цей образ залишив глибокий слід у серці Марселя та впливає на формування його характеру.

Отож, романи циклу «Спогади дитинства» є зразком творів про дитинство-як-радість, пропагуючи сімейні цінності, родинність, любов. Паралельно розкриті проблеми дружби, навчання у поєднанні з практичними навичками, радості життя. Вважаємо, що досліджені романи є прикладом автобіографічного педагогічного роману. Дві головні постаті у житті дитини – Батько і Матір – окреслюємо як полюси дитинства у формуванні феномену дитинства-як-радість. Перспективою подальшого дослідження може стати вивчення розвитку цих персонажів у наступних романах циклу М. Паньоля.

Література:

1. Князян М. О., Войтенко Л. І. Відображення дитинства у творах французьких письменників М. Паньоля та Р. Госінні: спільне та відмінне на сюжетно-жанровому рівні. *Вісник науки та освіти*. № 6 (12). 2023. С. 117–125.
2. Князян М. О., Панченко І. В., Весна Т. В. Лексико-стилістичні механізми створення гумору в мовленні дітей у творах Рене Госінні «Маленький Ніколя» та Марселя Паньоля «Улюблені тижні». *Нова філологія* : збірник наукових праць. 2022. No 86. С. 68–73. URL: <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2022-86-10>
3. Кудінова О. І. Провансальський образ світу в прозі М. Паньоля. 2023. URL: <https://studentam.net.ua/content/view/8467/97/>
4. Pagnol M. La gloire de mon père. Editions de Fallois.1988. 220 p.
5. Pagnol M. Le château de ma mère. Editions de Fallois.1988. 221 p.

References:

1. Kniazian, M. O., Voitenko, L. I. (2023). Vidobrazhennia dytynstva u tvorakh frantsuzkykh pysmennykiv M. Panolia ta R. Hosinni: spilne ta vidminne na siuzhetno-zhanrovomu rivni. [The depiction of childhood in the works of French writers M. Pagnol and R. Goscinni: similarities and differences in terms of plot and genre]. *Visnyk nauky ta osvity – Bulletin of Science and Education*, 6 (12), 117–125. [in Ukrainian].
2. Kniazian, M. O., Panchenko, I. V., Vesna, T. V. (2022). Leksyko-stylistychni mekhanizmy stvorennia humoru v movlenni ditei u tvorakh Rene Hosinni «Malenkyi Nikolai» ta Marselia Panolia «Uliubleni tyzhni». [Lexical and stylistic mechanisms for creating humour in children's speech in René Goscinni's «Le Petit Nicolas» and Marcel Pagnol's «Les Semaines préférées»]. *Nova filolohiia – New Philology*, 86, 68–73. <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2022-86-10> [in Ukrainian].
3. Kudinova, O. I. (2023). Provansalskyi obraz svitu v prozi M. Panolia. [The Provençal view of the world in the prose of M. Pagnol]. Retrieved from: <https://studentam.net.ua/content/view/8467/97/> [in Ukrainian].
4. Pagnol, M. (1988). La gloire de mon père. Editions de Fallois. 220 p. [in French].
5. Pagnol, M. (1988). Le château de ma mère. Editions de Fallois. 221 p. [in French].

Стаття поширюється
на умовах ліцензії відкритого доступу
(CC BY 4.0)

Дата першого надходження статті до видання: 18.11.2025
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 10.12.2025
Дата публікації (оприлюднення) статті: 17.03.2026